

Spomini,

(Spisal S. Jenko.)

I.

Sledečo povest sem čul od nekega priletnegra duhovnika v počitku, čigar gostoljubnost sem dalje časa užival, ki mi je na mojo prošnjo, da bi smel te čerte, ali kakor jih je on imenoval, te spomine iz njegovega življenja razglasiti, to tudi dovolil. Naj jih tebi, dragi bravec, pripovedujem, kolikor mogoče, s tistimi besedami, s katerimi jih je meni:

— Znano ti je, tako mož začne, ko prijetno jesensko popoldne sediva v senčnem šotoru njegovega vrta, — znamo ti je, da je ta le vas, v kateri si mi storil to veselje, me obiskati, moj rojstni kraj. Ko sem še v mladih letih v Ljubljani izdeloval latinske šole, sem bil, kakor se samo razume, šolske praznike vselej doma. Med tednom so na kmetih dnevi precej dolgočasni človeku, ki dela ni navajen in tudi drušinje primerne nima. Nedelje vendar sem se vselej veselil, ker ta dan se je vsako popoldne zbrala številna tropa fantov na logu, ki tukaj pod vasjo tik Save leži; in njim se pridružiti, jaz nobenkrat nisem zamudil. Človeka, ki je v drugačnih okolišinah izrejen, gotovo mika društvo, ki v njem vlada ves drugačen duh, kakor pa ga je on navajen: nekako zdravo življenje v govorici in v obnašanjju ga spominja nekdanjih dni, ki jih je preživel v enaki okolici. Nekdaj navadne reči se mu ravno toliko nove in ptuje dozdevajo, da svoje mikavnosti ne zgubé, akoravno se prav domačega v njih čutiti ne more. To je gotovo čutil, kdor je čez dalje časa iz mesta v svoj rojstni kraj na deželo prišel.

Tako je bilo prijazno nedeljo popoldne, ko grem po navadi na popred omenjeni log. Malokdaj, da bi ne bila večina fantov pri kaki igri; večidel so bili krogla in kegli kmalo spod gérma, kjer so skrite imeli, in so jeli ropotati po poglajeni stezi, koder vaške dekleta po vodo hodijo. Bolj dolgočasno je bilo, kadar se je kolo igravčov zbralo pod širokim hrastom, kjer je trava vsako ljubo spomlad skušala se naseliti, kjer so jo pa vaščani vselej zopet do čistega poteptali. Tu je cela tropa gledala s paznimi očmi za krajarji, ki so se v zraku vertili, in potem na tleh s svojim obrazom srečo ali pa s svojim herptom nesrečo pokazovali. „Še eno dvojačo, da so — da jih ni,” in enaki lakonični izreki se slišijo, sicer pa vsa govorica utihne, če je ravno kak prepir ne imame.

Omenjeno nedeljo vendar proti navadi nihče ni igrал, ampak skup stojé; človek bi bil sodil, da se od kaj resnega pogovarjajo; in res k njim se pridruživši kmalo zvem, da se od nič manjšega ne govori, kakor da bi si dali kvarte vreči od ciganke, ki je čepela pod skalo, kot naravni obok izvotljeno pod bregom, ki loči vas od loga. Starka je sama sedela pri ognji, ki je skalo, od večkratnih takih obiskovanj že

močno zatemnello, s svojim dimom oblizoval, in je potem iz njega višnjevo, megli podobno paro ob bregu delal; cigankin tovarš, ali, kakor je ona terdila, njen sin, je ob Savi bos, hlače do kolena zavihane, skakal od skale do skale, in skušal na tērnik kako ribo dobiti.

Ko jaz zvem, kaj in kako, in ko vidim, da vsačega bi mikalo zvediti svojo prihodnost, da se pa sploh sramujejo, se babjōverneže pokazati: sklenem dati vsem dober žigled, in grem, naravnost proti ciganki. Bila je to ena tistih podob, ki se v gorkejih mescih pogostoma vidijo pa naših gojzdih; le da po njeni podobi soditi, je bila prave aziatiške rodovine, in ne iz tistih, katerih so se nektere tudi med našim ljudstvom rodile. Priletna ženska, pa visoke in tanke rasti in suhih udov, je bila pokrita s cunjami, ki so nekaj na gosposko, nekaj na kmečko obleko opominjevale. Cela podoba bi ne bila nič kaj gerd, ko bi je ne bila nesnaga pačila in nemarnost v laseh, ki so se od zatemnelega obraza tako odlikovali s svojo černoto, kakor nasproti dve versti zdravih zob s svojo beloto. Še ne zmeni se babuza, ko pred njo obstojim in jo začnem z očmi meriti, ampak mirno sedi, komolca na stegna operta, derži z obema rokama pipo, ter tako zadovoljno kadi veno merø, kakor bi se za ves svet ne pečala.

„Ciganka, ali mi boš povedala srečo?“ jo nagovorim. Pa še očesa ne dvigne na to moje uprašanje, ampak s skleskom poberska žerjavico skupelj, poprime zopet pipo in kadi.

„Jaz in ti drugi bi radi srečo od vas zvedili,“ povzamem zopet, ko vidim, da moji gosposki suknji ne pripisuje veliko vere. K sreči je namreč med tem vsa drušinja bliže pristopila, tako da je černa žena lahko previdila, da se ne salim. Starka povzdigne oči in me s tak nepremakljivim pogledom meri, kakor da bi hotla mojo prihodnost iz mene, ne pa iz kvart brati.

„Kaj druzega, kot srečo, pa hočem povedati tako mlademu gospodu?“ reče in pipo na stran položi.

„Tak kvarte na dan!“ pravim jaz.

Ko jih poišče v maxhi, ki je ležala v kotu pod skalo, in ko drugi odstopijo toliko, da jim ni bilo moč poslušati, mi da kupček vzdigniti, položi kvarte v verstah na tla, in s perstrom po njih sledé mi začne prerokovati, kar ti ne morem ponavljati, ker le-to se spominjam, da od vsega se je le toliko spolnilo, kar bi vsak človek zadel, ki bi hotel mlademu človeku v mojih tadašnjih okolišinah prerokovati. Jaz bi ti celega dogodka ne pripovedoval, ko bi se mi potreben ne zdel v pojasnjenje prihodnjih prigodkov.

Med pričujočimi je bil mlad fant, s katerim te moram bolj natanko seznaniti. Gregorčev Blaže v vasi ni tačega veljal, da bi bil kdo s posebno hvalo od njega govoril. Imel je, če smem tako reči, nekaj neznanega v svojem značaju, in posebno mu je pomanjkovalo tiste odkritosti, ki nam mladega človeka nehotě prikupi. Dela se ni posebno poprijemal, ampak živel je, kakor so ljudje norčevaje od njega rekli,

prav po gosposko: hodil je pozno spat, in bi bil gotovo tudi po gosposko vstajal, ko bi ga ne bil njegov oče vsako jutro kmečke navade učil. Bil je sicer lepe rasti in eden najgorših iz vasi, v obnašanjju in govorici pa izurjen, tako da je bil v društvu, če ne priljuden, vsaj prijeten gost. Ne vem, od kdaj je bilo nasprotno nagnjenje med njim in mojo sestro Mico; le toliko vem, da je bilo tačas visoko stopnjo doseglo, in da je bilo pri moji sestri vse pregovarjanje staršev zastonj, katerim ni bilo všeč, da bi ona, če ravno ne prebogata, se pečala s človekom, ki je z revsino še marsikako slabo lastnost združeno imel.

Med vsemi, kar si nas je dalo od omenjene ciganke vedeževati, se je Blaže najdalje pri nji mudil, cel pogovor, bi rekел, sta imela; in med tem, ko je vsak vsaj nekoliko tega povedal, kar je zvedil, Blaže ni hotel bešedice čerhniti, ampak zamišljen je na vse naganjanje od naše strani odgovarjal, da se bo ob kratkem pokazalo, če ima baba prav ali ne.

Kmalom drušinjo zapustim; domú gredé, sem vidil Blažeta, ki je zamišljen in počasi po bregu proti vasi stopal, medtem ko so drugiigrati začeli, in so še le proti mraku, ko je bilo čas, živino opravlјati, log zapustili in se vsak domū podali.

II/

Mrak se je jel razprostirati čez vas in dim se dvigati nad vsako streho. Ni se druga slišalo, kot ropot šterne, ki skoraj pol vasi s potrebno vodo preskerbuje, mukanje govedi, ki počasi dohaja nazaj v svoje hleve; in kmalom iz bližnjega zvonika jasni zvon „Zdrava Marija“ zapoje. Jaz, ki nisem imel nobenega opravila, se na vertu, kakor sem imel navado o prijetnih večerih, vznak yležem, roki pod glavo denem in nebeške zvezde gledam. Čez eno najlepših, ki je ravno nad mano blisketala, pa se prikrade temnosiva megla ter se ne gane z mesta, kakor da bi se bili tudi vetrovi že vsi domū podali. Pod milim nebom človeka obhajajo tako čudne misli, ko pregleduje te jasne luči, ki z vednomilim svitom na nas gledajo; ne more se ubraniti, da bi jih ne deval v zvezo z lastnimi čuti. Take čudne, neomejene misli mi blodijo po glavi, ko me prijazen ogovor prebudi iz neumnih sanj, in se mlinarjev sin, Janez, usede na travo k meni na stran. Komaj dve leti starši od mene, mi je bil vselej ljub tovarš, in me je posebno s svojo radovednostjo razveseloval, in večkrat mi je postavil vprašanje, na katero mu iz vših knjig, kar sem jih prebral, nisem vedel kaj odgovoriti. Pa sva bila tudi o vakancah skoraj vsak dan vkup, pogosto me je še celo na mérvi po noči obiskoval, kjer sva včasih skoraj celo noč prezlobudrala. Pri tačih priložnostih ni nikoli pozabil mi prnesti poln slamnik izvérstnih sliv, katerih so pri mlinarji vsako leto obilo imeli, in od katerih je vedil, da meni posebno dopadajo. Le to sem zapazil, da mu ni bilo ljubo, ako sem pred njim opomnil svoje

sestre ali Gregorčevega Blažeta; takrat je vselej tih postal, je jel pred se stermeti in me je včasih zviščama zapustil. Kakor bi se bila torej pogovorila, sva se oba varovala, govorico na nju napeljati.

„Kaj pa si tako zamišljen, da bi skorej rekel, da si zdihoval?“ me vpraša, ko se mi približuje.

„Sam ne vem, kaj da sem mislil, le toliko vem, da od zvezd nekaj.“

„Ali so res nekteri ljudje, ki iz zvezd spoznajo prihodnost?“

„So taki, ki mislico, da je to mogoče, pa smo tudi taki, ki vemo, da je to prazna vera.“

„Pa če ima vsak človek svojo zvezdo?“

„Tam le gori na nebu ne, tu le notri v sercu jo ima: imenuj jo pamet, ali čut, ali kakor hočeš; ta ima več zapovedovati čez tvoje djanja, kakor pa ti merzli svetovi tu gori.“

„To je čudno, da več ko se kdo nauči, manj verjame. Jaz sem pa ravno sinoč gledal na nebo, ravno tukaj le gori, kjer se zdaj ena megla plazi, in sem si mislil, če bi bila morebiti ta le zvezda moja; pa skorej v tistem trenutku jo je pokril oblak, od katerega sam ne vem, odkod da se je privlekel, ker nebo je bilo popred popolnoma jasno. Meni se je to zdelo slabo znamenje, in nič ne bo čudnega zame, če se mi kaj pripeti.“

„Pojdi, pojdi, jaz sem ravno kar, predko ne, ravno tisto zvezdo gledal in sam že ne vem, na koga sem zraven mislil, ko se je tudi megla čez njo prikradla; tedaj bo naju oba kaj zadelo po tvojem?“

„Kakor da bi bilo to nemogoče. Nesreča ima sto rok, moj dragi.“

Se sem mu hotel nekaj zavrniti, vendar pri ti priči zaslišiva upitje iz hiše. Očeta sem vidil komej dve minuti popred po koncu hiše domu iti, in ker sem zdaj njih jezni glas dobro razločil, sem bil radoveden, kaj da kreg vzrokuje. Z Janezom obenem poskočiva po koncu, pa tudi oba naenkrat zaderživa korake, ko iz veže bolj priteče, kot pride, Blaže, oče pa za njim z vzdignjeno pestjo, kakor da bi ga hotli še udariti, ki je v ti priči konec hrama zginel. Janez to viditi se zasuče na peti, in z zamolklim „lahko noč“ hitro odide, preden mu morem jaz, ki začuden za njim pogledam, kaj odgovoriti. Zdaj mi je bilo pač jasno, kaj da je vzrokovalo očetovo togoto, in ko stopim počasi v vežo, zaluskne ravno sestra, vsa objokana, vrata za sabo in smukne v izbico, ki je k hiši tako prizidana stala, da ste končni okni gledale na nasprotni strani po vasi. Mati so na ognjišče naslonjeni žalostni stali; pomignejo mi in mi s tihim glasom rekó: „Nikar ne hodi v hišo, oče so močno jezni.“ Komej to izrekó, se izbinje vrata odpró, Mica pečo v rokah stopi vunkej in z besedami: „Mati, jaz grem k teti v M.,“ zgne iz veže. Jaz sam ne vem iz katerega namena hočem iti za njo, vendar mati me prideržé rekoč: Pusti jo, naj gre; ravno prav, da očetu za en dan ali dva pride spred oči, s tem jih bo na bolj

potolažila. Oče so še vedno terdo korakali po hiši, in marsikako jezno besedo sva še ujela z materjo, ki sva oba tiko stala pred pečjo.

„Mati,“ rečem jaz čez nekoliko časa, ter južigam drobno šibico in z njo po ognji běrskam, „mati, Mice nočoj tako ne bo nazaj; grem pa jaz na njeno posteljo, namestij na mérvo.“

„Le, za moj del, če se ti ljubi,“ mi odgovoré.

In res koj po večerji, ki smo jo z nekako tesnobo končali, ker oče so se še vedno jezno děržali, in ne jaz, ne mati, si nisva upala čerhniti, se spravim v omenjeno izbico, kjer je sestra spavala. Ko ležem, kmalo zaspim, in ne vem, kako dolgo sem spal, kar me terkanje na mrežo zbudi, in nekoga slišim klicati: „Micika! Micika!“ Pokleknem na posteljo in napenjam oči, da bi ga spoznal, kdo kliče; pa skozi gosto mrežo ni drugega razločiti, kakor černá podobá, ker mesca ni bilo in še zvezde, ki so zvečer še tako vesele blisketale, so se vse za temne oblake poskrile. Po glasu mi pa tudi ni bilo moč spoznati, ker je tako zamolklo govoril, da še vsih njegovih besedi nisem razumel. Medtem ko on iz mojega gibanja toliko lahko presodi, da ga Mica, kakor je on mislil, posluša, zaslišim po vasi doli glas cele drušinje fantov. Med smehom in govorjenjem pa se je vendér, kakor se mi je dozdevalo, od drugod, dobro razločila znana pesem:

Odrin' odrin' od kraja preč,
Ne boš me vid'la nikdar več!

To je bil Janezov glas, rečem sam pri sebi začuden, ker ves čas sem sodil ali vsaj želet, da bi bil on pod oknom, in sem se že veselil, da ga bom dražil s to zmoto, ko pěrvikrat spet nanj naletim. Moj vasevavec mora kdo drug biti, si mislim.

„Kaj pa je?“ spregovorim tako natihoma, kot le mogoče.

„Zakaj pa nisi hočla slišati, ker že tako dolgo kličem?“ mi odgovori neznani glas.

„Zato, ker nočoj hlače nosim, mu zaveruem tako razumno, da svojo zmoto naenkrat spozna, in meni in njemu glasen smeh uide.“

„Ali imaš terdno bučo?“ že zadere nekdo za njim in ravno v tem hipu votlo zapoje poleno in odleti na zid, da me strah prešine, ker glas tudi se mi je zdelo, da sem poznal.

„Joj, moja glava!“ zastoka pod oknom, in po sluhu soditi, se je po zidu spotekel in se zgrudil.

„Zlunęj postane hrum, kakor bi jih deset naenkrat govorilo, po cesti pa peketajo stopinje enega, ki teče. Jaz skočim po konci, se hitro napravim, in ko iz izbe stopim, pridejo ravno oče iz hrama, prižgano lešerbo v rokah in bosi, ter jezno obirajo nerodneže, katerih nobeden jih ne sliši.“

„Oče, rečem jaz, eden je ranjen,“ in s temi besedami grem, da bi vežine vrata odperl.

„Ne odpiraj mi vrat!“ mi ukazujejo, naj ga nesó, kamor ga hočejo; pri nas ne bo umiral.“

„Župan, odprite! za božjo voljo, tak odprite!“ kliče naenkrat več glasov zýunéj, in ob vrata butajo peté.

„Ječo bi vam odperl, ne pa hiše!“ se jezé oče in se obérnejo, kot da bi hotli nazaj v hram.

„Pa vender, oče, kaj pa hočejo početi z ranjencóm pod milim nebom?“ pravim jaz in hočem odpreti.

Vrata začnejo bobneti, da sem djal, razletele se bodo; in skor' nehoté odrinem zapah. Dva déržita ranjenega, vsak na eno stran pod pashe, in ga popolnáma nosita, ker nogi mu kot mertvi mahate in mu kar nič ne služite. Tropa fantov se molče rine skozi vrata. Ko bleda svítloba luči pade na obraz ranjenega, nehoté izustim: Gregorčev Blaže! Pervi občutek, ki me preleze, je bil strah, da bom občutil očetovo jezo, ker sem zoper njih voljo odperl; vender zmotil sem se. Morebiti jih je to pomirilo, da je bil ravno on ranjen, kateremu so, če so sicer komu, kaj tacega, naj bolj privošili. Nekako mirni gredó naprej v hišo, denejo lešerbo na mizo, pristavijo stol h klopi ter posteljejo tako dobro, kakor se da v hitrosti, vender ves čas kar besedice ne zinejo. Blaže je bil nezaveden, glava mu je zlezla na persi, rúdeča kri mu je curela po obrazu in se je v dolgih pasah poznavala na belem rokavu. Dolga versta s krvjo napojenih in sprijetih las zadéj nad desnim ušesom je zaznamovala kraj, kamor mu je poleno priletelo. Ko ga položé na posteljo, mu oče, kakor znajo in vejo, speró rano in obvežejo; ljudje pa, kar jih je privrelo v hišo, bilo jih je kakšnih osem vaških fantov, se začnó za vŕstjo muzati iz hiše, in kmaló sva z očetom sama pri ranjencu. Počasi zdaj odpre oči in stérmo pogleda po hiši, kakor bi koga iskal, potegne z roko po čelu in zopet zameži. Oče sí pristavijo stol k njegovemu zglavju, jaz pa sedem na vogel mize in glavo podprem. Za vŕstjo sta se spodbijala v moji glavi spomin na Blažetovo obnašanje na logu, in misel, kako po čudnem naključju oče, ki so ga zvečer s tako jezo iz hiše spodili, zdaj po noči v ravno ti hiši pri njegovem zglavju čujejo. Treslo me je, če sem se ozérlna ležečega, ki je, oči zaperte, roke na persih sklenjene, tako enakomerno dihal, kakor bi spal, in se je le včasih zganil, kakor da bi ga bolečine stresle, ter če sem pomislil, kdo bi ýtegnil biti, ki mu je rano zavdal. Na pervi pogled namreč sem se prestrašil, ko med pričujočimi fanti mlinarjevega nisem zapazil; in nisem mogel se ubraniti, da bi ga ne dolžil. Pri tem me je še težilo, da sem bil jaz, če ravno ponevedoma, nekoliko nesreče kriv, ker ravno smeh, katerega sem bil jaz vzrok, se mi je zmíraj dozdevalo, da je raniaca k taki hitri jezi zapeljal. Nikoli se mi še ni noč tako dolga zdela. Take tesnobe bi ne bil občutil, naj bi bil še na tako strašnem kraju, ko tū, ker se je med dihanjem ranjenca le terkanje stare ure slišalo, in ker je bérleča luč le slabo razsvetlovala prizor. Še sle ko ura zopet zdérči in s počasnimi udarki štiri odbije, z bližnjega zvonika pa dan zazvoni, se pri sercu nekaj olajšanega čutim, in z veseljem pozdravim pérve

žarke belega dneva, ki so jeli zatemnovati temnorudečo svitlobo leserbe. Sem terftj se je zaslišalo škripanje kakšnih zgodnjih vrat, ki so se odprale, ali pa kak posamezen voz, ki je ropotal po kamniti poti na poljsko delo.

Blažeta so zgodaj že prenesli v domačo hišo. Kmalo potem je dērdral voz njegovega očeta mēmo naše hiše. Ni bilo še poldne, bil je že mož z vozom nazaj, vendar ne sam. V precej trebušnem gospodu, ki je sedel Gregorcu na desno stran, spoznam kranjskega zdravnika; pri zatemnili, bērkasti podobi na njegovi levī strani pa mi je zakrivljena sablja tudi na pērvi videz resni poklic naznanovala. Verh klanca voz ostane, bērič z njega skoči in koraka naravnost proti mlinu. Ni bilo več dvomiti, kaj to pomeni. Sedem na voglu hrama na kamen in čakam, pa ne dolgo, ker kmalo se prikaže zopet resna podoba, kake tri korake pred njo pa Janez, rokē križem zvezani, z belim slamnikom in ūkajeno obleko, kakor sem ga vsak dan v mlinu vidil. Žalostno se nasmejí in mi z glavo pokima; zdelo se mi je, da ima solze v očeh, vendar slamnik je pregloboko nanje zlezel, da bi bil mogel vanje videti. Z Bogom! rečem, z roko pomignem in pobegnem; skorj milo se mi je naredilo.

Vesel sem bil, da so šle vakance h koncu, ker zadnja dva dneva sta mi jih tako priskutila, da mi kar več obstati ni bilo domá. Kaj bi me bilo tudi utegnilo nazaj dērzati? Življenje v domači hiši je bilo tako nekakšno tesno postalo; s sestro, ki je zopet domū prišla, oče celj dan kar besedice niso spregovorili; mati pa, če sva bila sama, so večidel jokali in tožili. Janeza ni bilo nazaj, iz Kranja naravnost v Ljubljano so ga peljali, poterjen je bil, in še tisti teden je marširal proti Nemškemu gradu. Za Blažeta smērtne nevarnosti ni bilo, zdravnik je terdil, da bo v nekterih tednih popolnāma okrevl; sestra moja je vendar vedno objokane oči nosila. Ko zadnji dan na voz sedem, in se od nje in od matere poslovim, ne morem reči, kak neprijeten občutek me presune, ko komēj deset korakov od nas znana ciganka mēmo vihrá in ko satanski smeh na njenem obrazu zapazim. Bog nas varuj pred tím vidnim duhom, si mislim sam pri sebi; oče pa osmuknejo konja, in proti beli Ljubljani jo dērdrava.

(Konec sledi.)

Staré pesni.

(Zložil T. Š.)

I.

Na južne goré.

Kader pogledam na južne goré —
Spenjajo sterme k nebesom verhove,
Močne deželi za brambo gradove —
Serce hitrejše mi biti začne:
Na južne goré!

Kader vam zarja oblij glavé —
Rayno ko gledal v cyeteče bi lice
Mlade planinke, nedolžne device —
Želja goreča mi vname sercé:
Na južne goré!

Veljá v Celovcu
1 gld. 15 kr. sr.

GLASNIK

za

literaturo in umetnost.

Odgovorni vrednik in izdatek: A. Janežič.

Št. 5.

Na svetlo dan 1. maja 1858.

1. zv.

Sirota.

(Spisal Fr. Cegnar.)

Zunaj veter brije,
Plan in goro krije
Černa noč.
Jadno dete kliče
Iz grobóv merliče
Na pomoč.

Majka mu umerla,
Otca v grob zaperla
Bela smert.
Samo je ostalo,
V tugi priběžalo
V božji vert.

„Zlata mama moja,
Glej, sirota tvoja
Tu stojí,

Nima kaj obleči,
Nima kam se vleči,
Glad pretí.“

„Vzemi mene k sebi,
Dobro je pri tebi,
Mamica!
Nimam druge mame,
Da bi ona name
Gledala.“

Dete se sklonilo,
Vleglo na gomilo
K mamici.
Zarja rumenila,
Ni ga probudila
V postljici.

Spomini.

(Konec.)

III.

Deset mescov je kmalo preteklo. — Z veseljem sem zopet zapustil mesto in peš korakal po cesti, ki se kot bela žila vije od Ljubljane proti gorenski strani. Veselega sprejetja sem se smel nadjati, ker po končani osmi šoli sem sklenil ustreči željam svojih dragih staršev, z eno besedo, namenil sem se bil stopiti v duhovski stan; in res so mi stregli, kakor se streže le sinu, čigar prihodnja čast je ponos njegovih staršev. Malo tako lepih dni sem imel v svojem življenju, kakor kratke nedelje, ki sem jih tačas preživel med svojimi; pa kako žalostno so se končali!

Prav zadovoljnega serca sem se pripravljal zadnji teden za odhod, ker sem vidil, da tudi v domačih razmerah so se nekoliko porazumeli. Med očetom in sestro nisem zapazil nobenega razpora več. — Blaže je pretečeno jesen pred okreval, kot so se nadjali, vendar njegov značaj se je od tistega časa še bolj izrazil in pokazal. Nekaka nejevoljnost je vladala na njegovem obrazu, tih in zamišljen je še bolj pogosto v pijači iskal razveselovanja; bodoči si tedaj, da je to napravilo mojo sestro, bodoči si, da vpliv starjšev, bolj se je spamevala, in bolj se je pri nas utrjeval hišni mir, ki je še pretečeno jesen obetal slabih nasledkov.

Bilo je v ponедeljek, in še tisti teden sem imel jaz v Ljubljano odriniti. Ker so oče, kot župan, skoraj vsak teden kaj imeli opraviti v Kranju, se mi ni čudno zdelo, da po kosilu konja uprežejo in proti mestu zderdrajo; malo nenavadno pa je bilo zame, da me ne povabijo, se z njimi peljati; vendar se jim ponujati nočem, ker vidim, da se precej resno dørže; mislil sem, da bi jim bil morebiti nadležen. Le ko voz po koncu hiše zderdrá, in ko ravno tisto ciganko z ravno takim zasmehljivim obrazom, kakor preteklo leto skoraj o ravno tem času, vidim vihrati čez vrt, me nekak strah prešine; sam nisem vedel zakaj, pa njena podoba mi je vedno v spominu ostala, in ne vem po kaki zvezi mi je vselej na misel prišla, kaderkoli sem kje od kake nesreče slišal, vselej sem jo v duhu vidil z njenim peklenškim smehom, ravno tako, kakoršna je dans zopet šinila měmo mojih oči.

Davnej se je že zmračilo. Večerja, katero smo nekaj časa še odlašali, ker smo vsak čas očeta domu pričakovali, se je ohladila; usedemo se torej k mizi, vendar nikomur se ne ljubi jesti. Vsak ima na jeziku besedo, da se mu čudno zdi, da očeta proti navadi tako pozno še vedno ni domu, pa nobeden ne govori, bojese, da bi drugih v strah ne pripravil. Ko tako molče sedimo krog mize, se zasliši voz ropotati proti hiši, in z besedo: „No, zdaj so tukaj!“ vsi ložje začnemo dihati. Jaz skočim iz za mize in hitim vrnkej, vendar kako se zavzamem, ko več ptujih ljudi zapazim okoli voza! Kje so pa oče? izustum in skočim proti vozu, vendar me zaderži nekdo za ramo, in glas, katerega spoznam za Blažetovega, mi pravi: „T... nekaj prav žalostnega boš zvedel.“

„Za božjo voljo, ali se je očetu kaj zgodilo?“

Moj klik zaslišite mati in Mica, ter priskočite z lučjo iz hiše; jaz pa se zderem iz Blažetovih rok, in kar sem vidil, tega sin ne more pripovedovati. Oče so ležali na vozu z razmesarjeno glavo, mrtvi, za zmiraj mrtvi! Obleka raztergana in umazana! —

Tukaj preneha moj pripovedovavec; dve debeli solzi se mu prikažeči v očeh in se uderete po žalostnem licu. Dalj časa molči,

glavo na desnico operto, in pred se stermi, potem pa nadaljuje z vidnim ginjenjem:

— Ne bom ti naše žalosti popisoval. Kdor je očeta zgubil doma na postelji, ta ve, kaj je taka zguba; vendar on je prejel njegov blagoslov, zadnji pogled umirajočih oči je bil nanj upert, zadnje njū besede so se še v molitvi sklenile, in z lastno roko mu je zatisknil ugasnjene oči; ali zdravim in veselim se ločiti, in misliti, da bo to le za nektere ure, pa je za celo življenje, in najti truplo nar drajsega, kar ima človek na zemlji, v takem stanu, — to je več, kot bi na hudobniša duša svojemu sovražniku vošti inogla.

Naj ti v porazumljeno le še pristavim, kar smo zvedjili od mož, ki so bili razun Blažeta, ki jih je na poti iz Kranja gredé došel, vsi iz sosednje vasi B ... Pozno že domu idši zapazijo poleg ceste zvernjen voz, konja vsega v potu mirno stoječega. Nesrečni moj oče so ležali pod vozom, vajet okoli sebe ovito, desno nogo med ose prednjega kolesa zamotano in vso zvito. Konj jih je moral dalj časa takoj seboj vleči, ker obleka je bila vsa prašna in odrgnjena, obraz in roke pa opraskane in krvave. Na glavi je bilo več ran, katerih vsaka bi bila zadostila, človeškemu življenju konec storiti. Nikjer okoli ni bilo žive duše čutiti, le po hosti zraven ceste se jim je zdelo slišati kakor šumenje obleke in čuden glas, razuzdanemu krohotu enak. To slišati jih strah spopade, postavijo voz tako hitro, kot le mogoče, položé mérliča nanj in hité, da do perve hiše pridejo. Tu dobijo luč in spoznajo mérliča.

Možje se kmalo poslovijo, vidno ginjeni, nas pa pustijo same z našo žalostjo. Med jokom spolnimo zadnjo dolžnost in položimo rajnkega na mrtvaški oder. Tretji dan smo jih pokopali.

IV.

V enakomernosti so mi pretekle skoraj štiri leta, in približeval se je čas, da sem imel biti mašnika posvečen. Tudi domačim je zginil čas tiho in enakomerno. Pérrva žalost po očetu se je spremenila v mil spomin. Sestra je iz lahkomišljene in termaste, kakor je bila poprejne leta, bolj resna postala. Vsa zveza z Blažetom je bila tako že kmalo po očetovi smerti zrušena, ker njegovega očeta kmetija, tako že zdolžena, je po zapravlјivosti očeta in sina šla vedno bolj pod nič, in je prišla nazadnje na boben. Gregorca je hitra smert obvarovala sramote, da bi si bil moral živeža od hiše do hiše iskat; sin pa se tudi ni mogel tako ponižati, da bi bil v domačem kraju kruh ptujega gospodarja jedel, šel je iz kraja, nihče ni vedel, kam. Prodano domovje je prišlo v last mlinarju, ki je dal mlin v najem in se preselil v kupljeno hišo, kjer mi je bil vsake vakance, ki sem jih med tem doma preživel, kratkočasen, razgovoren sosed.

Bilo je ob velikonočnih praznikih četrtega leta mojega seminiškega življenja, ko mi pripelje nekega dne vratar mladega človeka, ki je po meni upraševal. Soldaska suknja in bolj zatemneli moški obraz mi nista dala spoznati na perva videz mojega starega znanca. Šibka in skorej prihuljena Janezova postava se je po redovnem življenju in po vojaških vajah poravnala in bolj ponosna postala. Po veseljem spoznanju se usedeva, in to je, da se najna govorica verti večidel o nasprotnih zadevah. Jaz mu pripovedujem o spremembah v domači vasi bolj natanko, kakor je on po pismih jih mogel zvedeti; on nasproti mi pravi o svojih potih in o tem, kar je doživel. Bil je po dolgih potih in prošnjah očetovih, ki že prileten ni mogel edinega sina pogreševati, za zmračaj vojaščine rešen, in je bil na veseli poti do domačega praga. Se ve, da se pogovor kmalu obrne na tisti večer, ko je Janez doprinesel djanje, ki je imelo zanj tak žalosten nasledek; ne morem se združiti, da bi ga ne uprašal, kaj ga je nagnalo k takemu početju. Pomolči nekoliko, potem pa odgovori:

Večkrat sem že o tem premisljeval, in sam pred sabo sem se sramoval, si obstatи pravi vzrok. Ne morem reči, da bi me bila jeza premagala, tudi ne, da mi je bilo namenjeno, ker namenjeno človeku drugega ni, kot smert; bila je vraža, ali če rajši tako slišš, sleparija. Tolikokrat mi je bilo žal, da ti nisem tisti večer, ko vsa pod milim nebom na travi sedela, vsega povedal; vendar nekaj me je sramota zadrževala, nekaj pa mi je to ubranila najna hitra ločitev, ko se je Blaže prikazal. Tisto nedeljo popoldne sem sam hodil po vrtu, in z raztresenimi mislimi ogledoval jablance, katere sem bil poprejno spomlad perva v svojem življenju pocepil, ki so se v moje veliko veselje prav dobro obnašale. Kar me zbudi iz mojih miseli černa ciganka, ki se je tisti čas z enim samim mladim tovaršem, katerega je za svojega sina izdajala, po našem kraji klatila. Pozdravi me prav prilizljivo, kakor je navada teh ljudi. Jaz se obernem k drugemu drevesu in je ne porajtam, ker mislim, da bo kakega daru od mene terjala. Vendar baba se zasuče okoli mene in se zopet pred me ustopi. „Mladi fant, mi reče, vi ste tako zamišljeni; jaz vam hočem povedati, kar vam po glavi hodi.“

„Kaj ti veš, kaj da jaz mislim,“ ji nejevoljen zavernem.

„O dobro vem, kaj bi ne vedila? Dekle vam je na misli; pa recite, da ne.“

Jaz ciganko začuden pogledam in se silim smejati, kakor da bi hotel misel na obrazu zbrisati. Ona vendar me zagradi za roko, ki jo ji na pol nejevoljen, na pol radoveden pustim. Njeni pogled gre od roke na moje oči, in od oči zopet na roko. „Vi ste hitre jeze,“ reče čez nekoliko časa.

„Znabiti.“

„Pa bote to prav kmalu, še nočoj pokazali.“

„Nad tabo, baba, če se ne pobereš.“

„O saj imate drugega, ki mu je vaša jeza namenjena. Vi mislite, da je mogoče uiti naključju, pa jaz vem iz skušnje, da to je nemogoče. Bolje pred, kot pozneje.”

S temi besedami me zapusti in zdajci za bližnjim skednom zgne. S svojo sramoto moram reči, da so se me njene besede prijele, in kakor senca človeka me niso zapustile. Vsake sorte sem poskušal misliti, pa vse zastonj. Bolj kot mi je misel po glavi hodila, bolj se misliti, da do zdaj sem se le bal, si jo natanko obstat. Celo popol-rodila, da v drušnji bi se je morebiti znebil, dne sem bil sam, in čutil sem, da pa nalaš sem sam ostal, nalaš sem se tovaršije ogibal. Ves v to misel vtopljen, znositi se nad Blažetom, katerega res nikoli nisem mogel terpeti, ki pa vendar, če premislim, ni druga zoper mene pregrešil, kot da je tvoji sestri znabiti po nevrednem bolj dopadel, kot jaz. V to misel vtopljen, sem iskal o mraku tvoje drušnje, ki bi me bila znabiti ozdravila, kó bi me ne bil dogodek v vaši hiši iznova nesrečnemu sklepu izdal. Dozdevalo se mi je, da jeza tvojega očeta moje roke na pomoč čaka. Tako sem te zapustil, sem hitel domu, in neki notranji glas me je opominjal se spat podati; vendar izgovor pred samim seboj se mi je zdel, ko se spomnim, da sem dopoldne slamo iz postelje postljal, in da bi si torej še postiljati pa drugot ležišča iskati moral. Zavijem se v kožuh in stopam počasi po klancu proti vasi. Tako nekakšno dobro pri sercu se mi je zdelo, da se je nebo preoblekl. Ko grem mimo vaše drevarnice, pobarem poleno, in kakor bi se z njim skušal, ga sučem v desnici; kar zasli-šim smeh pod oknom. Storil sem, kar ti je znano. Toliko se spominjam, da sem poleno, ko je že letelo, nazaj želet. Prepozno je bilo. Strah me je spreletel, ko stok ranjenega zaslišim. Strašno zavalil, da bi šel gledat, če je mertev ali živ, malo ali zelo ranjen; vendar vselej sem se spet skesal. Skoraj vesel sem bil, ko sem drugi dan bériča zagledal po me priti; se ve, da nisem mislil, da takrat do današnjega dne ne bom več domače hiše vidil. Ničovo besede so mi zopet živo zbudile spo-

drugi dan býrba ~~zaznamovala~~^{je} že ne bom več domače hise videti.
takrat do današnjega dne ne bom več domače hise videti.
Janez umolkne. Njegove besede so mi zopet živo zbudile spo-
min nesrečnega večera. Černa ciganka s skuštranimi lasmi in z gro-
zobudivnim smehom se je zopet vrtlila po moji glavi. Razgovornost
me zapusti. Srečno, vendar kratko se posloviva. Drugo jutro je
bil Janez že na poti proti dolgo pogreševanemu domu.

me zapusti. ~~Py-ček~~, pogreševanemu domu.
bil Janez že na poti proti dolgo pogreševanemu domu.
Čez pol leta sledím jaz za njim po ravno tisti poti, kot novopo-
svečen mašnik. Doma najdem le vesel obraz. Mati od dne do
noči vsi v pripravah za prihodnjo novo mašo, si ne privošijo mirú,
vendar med vsemi skerbmi nosijo vedno vesel smeh na obrazu, sladko
plačilo za sina, ki jim ga užrokuje. Kar mene ni malo razveselilo,
je bila novica, ki sem jo zvedil pri svojem prihodu. Ne le pri nas
so imeli opraviti za bližnji veseli dan, enake priprave so se delale v

sosednji mlinarjevi hiši. Toliko bolj me je veselilo zvediti, da bom Janeza kmalu imenoval svojega svaka, ker sem od matere zvedil, da se je sestra brez pregovarjanja le po lastnem nagnjenju odločila, in ker sem si po svoji misli smel svest biti, da bo srečna z Janezom. Bilo je sklenjeno in vse tako vredjeno, da smo obojni veselici sklenili. Dva voza zaporedoma sta nosila mene in sestro do bližnjih in daljnih sorodnikov; jaz in moj drug v črni duhovski obleki, sestra s svojo družico v veselih barvah, z visokimi avbami, z belimi srajčniki in živopisanimi trakovi, ki so se veselo vili pri hitrem dardranju; videti je bilo, kakor bi že zunanjšina hotla zaznamovati nasprotni poklic. Ne eden povabljenih ni izostal. Pod dolgim šotorom na vrtu, ker hiša bi za vso množico ne bila zadostila, se je praznoval moj dan v mirnem in bolj tihem razveselovanju; z bolj glasnim šumom pa se je doprinesel prihodnji dan v mlinarjevi hiši, kamor smo se v ta namen preselili. Med splošnim veseljem sem bil morebiti jaz edini, kateremu je neprehamama po glavi hodilo čudno naključje. Kdo bi bil pred štirimi letimi mislil, da bo Janez kdaj in da bo v ti hiši z Mico obhajal svojo ženitev.

V

Zame je nastalo zdaj drugo življenje. Kmetijo, ki je po očetovi smerti meni zapadla, sem prepustil svoji sestri, le hišo z vrtom sem si prideržal, nekaj ker so mati hotli v domači hiši ostati in se na vse prošnje mlinarjevih niso hotli k svoji hčeri preseliti, nekaj pa zato, da bi sam, ko bi me enkratbolehnost ali stare leta k počitku primorale, v domačem kraju svoje zadnje dni preživel. In res kako hitro je zginilo leto za letom! In k temu me je še nadležna pljučna bolezen pred prisilila v to zavetje, kakor sem pa mislil. Popravil sem hišo, kar se mi je potrebno zdelo, in sem se preselil v domači kraj, da zdaj ne bom popred zapustil rojstne hiše, kakor da me poneso iz nje in me položé kraj očeta in matere, katero mi je ljubi Bog kmalu po novi maši vzel.

Moje edino veselje so mi rože na vrtu, katerega sam oskrbujem, na katerem ti vsako steblico iz glave popisati vem, in katerih vsaka mi je toliko ljubša, ker sem jo z lastnim trudom tako rekoč prislužil. Kar mi sicer časa ostaja, ga večidel doprinašam pri svojem svaku, cigar naj mlajši sin, kakih pet let stari Markec, ljubljenc svojih staršev, se mi je tako prikupil, da ga ne morem več pogrešati; in če mi ravno včasih moje grede malo poteptá, in kako jablanco za šibo odreže, sva vendar vedno prav dobra prijatlja.

Sedela sva lansko leto z Markcom enega večera pred hišo njegovega očeta. Markec je jahal na mojem kolenu in me s svojim žlobudranjem razveseloval. Svitloba iz veže, kjer se je večerja ku-

hala, se je rūdila na zidu nasproti stoečega hleva. Po koncu hiše pride z eno roko na palico, z eno pa na zid se opiraje prileten mož, čigar revna obleka je kazala, da on od milosti svojih bližnjih živí. Do klopi, kjer sem jaz sedel, pridiši, se je poprime z obema rokama in se z votlim zdihlejem usede nanjo; palica, ki mu je iz roke padla, pa zaropota po tleh. To vidsi, jaz priskočim in peljem berača v hišo, dete pa za nama s palico, ki jo je pobralo. Pri luči še le sem mogel ubrati njegov obraz, kateri bi bil dal na kakih petdeset do šestdeset let soditi. Oko je bilo zarúdeno in brez moči; lasje že skoraj popolnoma sivi. Roki, ki jih je bila sama kost in koža, ste mu, ko ga na klop k peči posadim, brez moči na stegnih ležale; le pérsti so migali, kakor bi hotli obleko prijeti, pa bi dosti moči ne imeli. Vsa podoba je kazala, da ga ni naenkrat kaka težava obšla, ampak da že dolga bolezen na njegovem življenju gloda. Medtem, ko moja sestra postilja na bližnji klopi, njeni sin pa kakor boječ v sredi hiše s palico v rokah stoji, mi pomiga bolnik z glavo in s komaj razumljivim glasom reče: „Naj se ne trudi zame, dosti — da me pusté umreti v —“, pa votel kašelj mu preterga besedo. „Gospod,“ nadalja, ko se odhrope, „spoved!“

Meni se je zdelo, da dolgo odlašanje z zadnjo spravo bi res ne bilo pametno, ker vsaka beseda, ki se je votla in tiha iz globokih pér prisilila, me je nasprotnega prepričala. Koj tedaj, ko ga z Mico na posteljo spraviva, se jaz pripravim k svetemu djánu.

Kar se je tu med človekom in božjim namestnikom godilo, tega nihče več ne ve; kar so tudi ljudje zvedli, to naj ti ob kratkem povem. Mérzel pot mi je stal po čelu, ko stopim po storjeni spovedi v vežo, da bi po želji umirajočega poklical sestro in njenega moža v hišo. Kakor bi bile poslednje moči stopile v zrušene ude, pomoli v sobo stopivšima suho desnico, in z razumljivim glasom reče: „Mica, odpuštanje, Janez, sprava! jaz sem“ — pa beseda mu ostane v gérлу, in meni pokima, kakor bi me prosil, da naj izgovorim njegovo misel.

„Gregorčev Blaže,“ rečem jaz.

Glas začudenja uide Janezu in Mici. Blaže kakor nezadovoljen pomaje z glavo in spregovori: „Morivec vašega . . .“ —

„Našega očeta!“ zavpije moja sestra, zakrije obraz z obema rokama in se oberne od postelje.

„Odpuštanje, preden grem pred sodbo!“ gorgotá umirajoči in moli iznova roko nam nasproti.

„Naj ti sodnik tako gotovo odpusti, kakor jaz,“ rečem jaz z nepopisljivim občutkom in primem velo roko, v katero tudi sestra, levico nè očeh, svojo desnico položi.

„Govorite!“ mi reče Blaže s prosečim očesom, „vse! natanko!“

Ne bilo bi pametno, pustiti nesrečnika, da bi se silil k govorjenju, povzamem torej besedo in pravim: „Ravno tista ciganka (pri-

teh besedah se obernem k Janezu) ga je napeljala k ubitju. Vediла ga je z vednimi lažmi tako dělec pripraviti, da ji je verjel; da si ga ti od mojega rajnkega očeta našuntan ranil; znala ga je pregovoriti, da, če mu je življenje ali vsaj prostost draga, naj tega sovražnika prehititi. Ravno zadnja očetova pot, tako mu je dokazovala, je imela namen, njega v vojaščino spraviti. V tmini hoste jačila bila ta peklenka, ki ga je nagovarjala, da ni odstopil od svojega naklepa. Po storjenem hudodelstvu še le je od nje zvedil, da je le njenemu maševanju služil. Kar so moj, kar tvoj oče gotovo pozabili, ciganka ni pozabila, da sta ona dva njenega moža, ki sta ga v vaši hiši na tatvini zasačila, gosposki izročila. Umril je v ječi, in to je v divjih persih zbudilo neizbrisljivo jezo, katere nasledke smo mi vsi čutili.

Ciganka sama otveže očeta in jim nogo zaplete med kolo, ter konja splaši. Kakor za plačilo podučí Blažeta, da naj nekaj poto nazaj gre, in prve ljudi, ki bodo šli proti domu, doide, da se na tako vižo odtegne sumu in pravici.

„Pravica!“ reče Blaže in povzdigne oči, ki je imel dozdaj neprehomoma v mene uperte.

Blažetovе usta so se jele premikati, kakor bi jih bil kerč lomil. „Zdaj in na smrtno uro!“ je bil tihe molitve konec in konec njegovega življenja.

Čez dva dni je bil tih pogreb. Razun nas treh nihče v vasi ni vedil, koga smo zagreбли.

V g o z d u.

(Spisal Fr. Levstik.)

Po lesu listje trepetá,
Drevesa ziblje groza tiha;
Po vejah mračni duh šumljá,
Pod njimi hladen pokoj diha.

Za goro pada solnce žé,
Po gori še stojé drevesa:
Po vejah tiči vsi molčé;
Po vejah ne molčé peresa.

* * *

Tvoj duh šumeče je drevó,
Ki v tebi nikdar ne počiva;
Ko v spanji gasne ti okó,
Šumlanje sanj ti v serce zliva.

Popotovanje iz Litije do Čateža.

(Konec.)

Če tenko preudarimo, res ne moremo tajiti, da je naše slovstvo lepoznanških rečí silo majhno. Saj imamo še povsod le terdo ledino; sama lirika se je nekoliko povzdignila med nami. A lirika se večidel pečá samo z enim občutkom človeškega serca: „z ljubeznijo;“ le